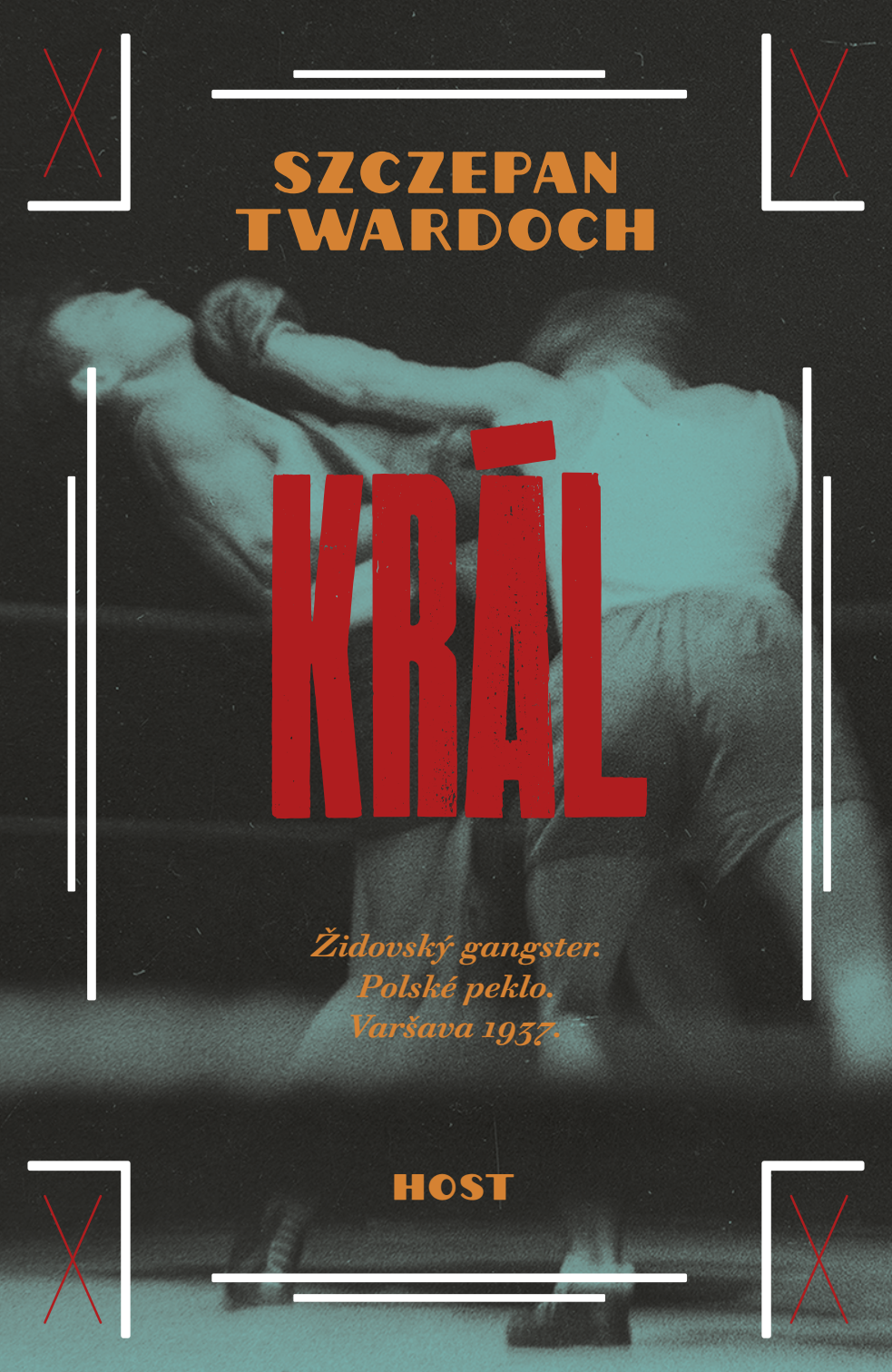

**SZCZEPAN
TWARDOCH**

KRÁL

*Židovský gangster.
Polské peklo.
Varšava 1937.*

HOST

SZCZEPAN TWARDOCH
KRÁL

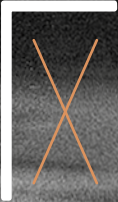

**SZCZEPAN
TWARDOCH**

KRÁL

přeložila
Michala Benešová

BRNO 2020

Król

Copyright © by Szczepan Twardoch

Copyright © by Wydawnictwo Literackie,
Kraków, 2016

All rights reserved

Cover photo by unknown author /National
Digital Archive, Poland

Translation © Michala Benešová, 2020

Czech edition © Host – vydavatelství, s. r. o., 2020
(elektronické vydání)

This book has been published with the
support of the © POLAND Translation Program

Vydání bylo podpořeno překladovým
programem © POLAND

ISBN 978-80-275-0289-9 (PDF)

ISBN 978-80-275-0290-5 (ePub)

ISBN 978-80-275-0297-4 (MobiPocket)

Ostatně, kdo není otrokem?

HERMAN MELVILLE: BÍLÁ VELRYBA

Mého otce zabil vysoký pohledný Žid s mohutnými rameny a širokými zády makabejského boxera.

Teď stojí v ringu, poslední zápas večera a poslední kolo tohoto zápasu, a já ho pozoruju z první řady. Jmenuju se Mojžíš Bernštajn, je mi sedmnáct a neexistuju.

Jmenuju se Mojžíš Bernštajn, je mi sedmnáct a nejsem člověk, nejsem nikdo, nejsem, neexistuju, jsem ubohý vy-záblý syn nikoho a pozoruju muže, který zabil mého otce, pozoruju, jak stojí v ringu, pohledný a silný.

Jmenuju se Mojžíš Inbar, je mi šedesát osm. Změnil jsem si příjmení. Sedím u psacího stroje a píšu. Nejsem člověk. Nemám jméno.

Boxer v ringu se jmenuje Jakub Šapiro. Boxer má dva krásné syny, Davida a Daniela, ale to tenkrát nejspíš nevím, až dnes vím, že měl dva syny. Má taky černé vlasy lesknoucí se těžkou brilantinou.

Boxer zabil mého otce. A teď bojuje.

Bojuje v posledním kole. Dneska se polsky říká „runda“. Takže v poslední rundě.

Soupeření o titul mistra Varšavy mezi kluby Legie a Makabi zahájily zápasy v muší váze, ale ještě předtím došlo na dvě překvapení. Baśkiewicz a Doroba nastoupili ve vyšších kategoriích, to bylo první překvapení. Druhým se stal spor mezi rozhodčími. Tehdy jsem se v boxu nejspíš ještě nevyznal, takže

mě to moc nezajímalo, ale slyšel jsem, co říkají lidi kolem mě. Byli rozrušení. Kvůli zápasu i zmíněným překvapením.

Seděl jsem v první řadě sálu Městského kina na rohu Dlouhé a Hypoteční. Sál se často pronajímal, mimo jiné na sportovní klání. Dnes mám pocit, že právě tehdy jsem sledoval boxerský zápas vůbec poprvé.

Dvě úplně cizí Varšavy se shromáždily kolem ringu, a já mezi nimi, hned u pódia, ale jako bych seděl všude, na židli každého z těch Židů, a sledoval ring zblízka i zdaleka současně. Nikdo mě neviděl.

Kolem ringu se shromáždily dvě Varšavy mluvící dvěma jazyky, žijící v oddělených světech a čtoucí jiné noviny, dvě Varšavy, které si byly navzájem v nejlepším případě lhostejné, v nejhorším se nenáviděly, ale většinou na sebe pohlížely s nevraživostí plnou odstupu, jako by nežily ob ulici, ale rozdělené oceánem. Já jsem byl hubený bledý mladík, narodil jsem se kdesi tam, nevzpomínám si přesně kde, před zhruba sedmnácti lety, takže řekněme v roce 1920. Pojmenovali mě Mojžíš, příjmení Bernštajn jsem pak jednoduše zdědil po otci Naumovi, stejné příjmení nosila i má matka Miriam, všichni židovského vyznání. Narodil jsem se jako občan nedávno obnoveného polského státu a jako občan o něco horší kategorie, než byla ta polská, jsem seděl v sále Městského kina, co bývalo kdysi Divadlem novinek, než budovu na rohu Dlouhé a Hypoteční obsadilo Divadlo Wojciecha Bogusławského a nakonec kino a box.

Jako první vstoupili do ringu štíhlí boxeři muší váhy a židovská Varšava řičela nadšením, když rozhodčí po zápase zvedl Rundsteinovu ruku. Kostnatý rohovník Legie Kamiński se vzdal už po první rundě, celý zakrvácený.

Pak došlo na bantamovou váhu. Jak jsem se domýšlel podle výkřiků židovského publika, v prvním kole náš boxer

vítězil. Jmenoval se Jakubowicz. Polský ringový rozhodčí zjevně favorizoval boxera Legie a vyrovnával Jakubowiczovu bodovou převahu bezdůvodným napomináním. Kola byla tři, po třetím bodový rozhodčí nespravedlivě přiznal vítězství Baškiewiczovi z Legie a tím to celé začalo. Jakýsi tlustý Žid v brýlích hodil po rozhodčím papírový sáček plný višně a křičel, že tady všichni umí počítat. Vrhel se na něj polský gauner, tlustoch mu rány obratně vracel, a i když je okamžitě odtrhli, byl zápas na několik minut přerušen.

Když se sál podařilo uklidnit, vstoupili do ringu boxeři pérové váhy a velice pomalého Špigelmana snadno na body porazil Teddy čili Tadeusz Pietrzykowski, mistr Varšavy, ten, který později, v jiném světě, bojoval jako vězeň v táborech v Osvětimi a Neuengamme.

V lehké váze Rozenblum naprosto rozdrtil tvrdého a vytrvalého Bareju.

Ve velterové Niedobier výrazně dominoval nad Przewódzkým, rozhodčí ale přesto ohlásil remízu. Židovské obecenstvo bučelo, křesťanské tleskalo.

Pak došlo na střední váhu. Doroba z Legie skolil našeho Šlaze v prvních vteřinách prvního kola. Co naplat, Šlaz se mu přímo nastavil na pravý direkt, který měl Doroba výbušný. Nastavil se a prohrál. Židovské obecenstvo zachmuřeně mlčelo, polské spustilo vítězný aplaus.

V polotěžké váze se štěstěna obrátila: Neuding poslal k zemi Włostowského, který byl počítaný, a i když se u devítky zvedl, rozhodčí ohlásil technický knokaut.

Pak vstoupili do ringu boxeři těžké váhy.

„V pravém rohu zástupce Legie Varšava Andrzej Ziembiński!“ zakřičel hlasatel. Ozval se potlesk.

Byl z nich všech rozhodně nejpohlednější a vůbec nevypadal jako boxer, připomínal spíš atleta. Velmi vysoký, s dlouhými,

ale svalnatými končetinami a stejně dlouhým trupem plavce, se světlounkými, téměř bílými vlasy po stranách vyholenými a nahoře delšími, rozdělenými pěšinkou, se světle modrýma očima a hranatou čelistí art deco.

Chvíli jsem měl dojem, že připomíná filmovou hvězdu, ale pak jsem pochopil, že jde o něco jiného, že vypadá jako z fotografií a obrázků německých sportovců, árijských polobůžků, které občas přetiskovaly ilustrované časopisy. Zároveň měl ve tváři cosi jemného, téměř dívčího, úpravného, cosi, co jsem nedokázal pojmenovat, ale o čem dnes vím, že je zkrátka rysem lidí z vyšších tříd, rozmazlených životem.

„V levém, vážení diváci...“, hlasatel udělal pauzu.

Židovské tribuny zašuměly.

„V levém rohu v barvách Makabi Varšava...“, ještě jedna pauza.

Publikum vřelo. Hlasatel se spokojeně rozhlížel po tribunách. Na zápas přišlo přes dva a půl tisíce lidí.

„Jakub Šapiro!!!“ vykřikl nakonec.

Židovští fanoušci byli nadšení, aplaudovali, křičeli a skandovali jeho jméno, polští diváci nevzrušeně tleskali, boxeři stáli proti sobě. Zazněl gong a sál utichl.

Šapiro byl pohledný, i když jinak než Ziemiński, jeho krása byla temnější, byl i o něco menší, přestože musel měřit přes metr osmdesát, a ani nebyl tak štíhlý, vážil víc.

Rysy měl tvrdé, na nose stopy po dávné zlomenině, a přesto mu to slušelo i v těch směšných lesklých trenýrkách, tílku s nápisem *Makabi* na prsou a sportovních botách připomínajících ponožky, jimiž testoval jasné osvětlený ring, jako by se dotýkal křehkého ledu, zlehka, levá–pravá, levá–pravá, tak lehce, jako by ani nešlo o mohutného boxera těžké váhy, dvaadevadesát kilogramů pevných svalů, tvrdých kostí a tuhého sádla nad širokým páskem boxerských trenýrek, sádla

v přesně takovém množství, aby vyplnilo vestu, jakmile vymění sportovní úbor za oblek.

Ziemiński vážil osmdesát devět kilo, ale nevypadal na to, pod kůži ani gram tuku, jen svaly vyrýsované těžkou prací, jako u řecké sochy.

Přímo jsem cítil klid a sebejistotu židovského boxera. Cítil jsem i radost, záchvěv radosti, když dav skandoval jeho jméno. A cítil jsem, jak se tato radost, podobná sexuální rozkoši, rozlévala po jeho těle, když křičeli:

„Ša-pi-ro, Ša-pi-ro, Ša-pi-ro!“

Sledoval jsem, jak klidně kráčí, jak si je jistý svým tělem, jak ho ovládá, jak se mu ono vycvičené tělo ztrápené tréninky podvoluje, jako natažené vnitřními pružinami, jak uvolněně pracuje hlavou i rameny, jako by proklouzával pod trámy nízkého stropu.

A jak rozdává rány.

Síla vychází z nohou. Chodidla, vnitřní hrany, kolena do středu, to všechno pružně, pravá pěst v rukavici chrání čelistní kloub zprava a levé rameno zleva, lokty těsně u těla. Když udeří, musí se celé tělo sjednotit v jednom výtrysku energie.

Levý bok a rameno se otáčejí stažené břišním a zádočným svalstvem. Smrštění těchto svalů stáhne bránici a žebra, takže úder doprovází zasyčení, když z plic unikne vytlačený vzduch.

Otáčí se i levé chodidlo, pohyb připomíná drcení nedopalku, a náhle vystřelí levá ruka, jako by házela kamenem, pěst se za letu otočí a krátce udeří jako bič a okamžitě se zase stáhne, boxer připomíná pružinu.

Někdy však pěsti neomotává bandáž ani nekryjí rukavice. Někdy pěst neudeří do pytle. Někdy udeří kost o kost a vyrazí zuby.

Někdy se to stává. Někdy to tak musí být.

Ale teď se Šapiro houpavým krokem přibližuje k Ziembińskému, pluje po ringu, střídá nohy, trochu jako Charlie Chaplin ve filmové komedii, přibližuje se, levačkou jemně bodá do vzduchu, jako by hledal díru v kokonu chránícím protivníka.

Ziembiński odpovídá, bojuje dobře, je to vynikající boxer, teď to vím, protože tenkrát jsem to nejspíš nevěděl, mám dojem, že jsem se v boxu nevyznal, že jsem to celé sledoval a netušil, co vlastně vidím, ale dnes si vybavuju, jak jsem je tehdy pozoroval, a přijde mi, že to byl rozumný pohled, analytický pohled, pohled všímající si všeho, čeho si jen šikovný pohled dokáže všimnout, pohled obeznámený s tím, co vidí. Ale možná jde o můj dnešní pohled, a ne ten tehdejší.

Bojovali ve větším tempu, než jaké bývá u boxerů těžké váhy obvyklé. Před jedním z levých háků Ziembińského rychlých jako vlaky luxtorpéda (jak psaly druhého dne noviny) unikne Šapiro obratem, ale ne na hlavní levé noze, nýbrž na pravé. Na okamžik zaujme postoj leváka, načež zaskočenému Ziembińskému zasadí dva rychlé údery zprava do obličeje a roztrhne mu levé obočí. Boxer Legie ani neví, co ho trefilo, ale Šapiro poleví, uskočí stranou, uvolňuje se o metr dál, ačkoli by s ním mohl okamžitě mrštít o provazy a hlavu i žebra mu zasypat smrští bočních úderů.

„Doraz ho, doraz...!“ křičí sekundant.

Šapiro by teď mohl skončit. Ale poleví. Je si jistý sám sebou, až příliš jistý. Ignoruje volání sekundanta. Chce se ještě bít.

Je mu třicet sedm. Už není mladý. Narodil se jako poddaný cara Mikuláše II. na adrese Nowolipki 23, byt číslo 31, necelé dva kilometry od místa, kde právě bojuje. V rodném listu má uvedené ruské jméno Иаков, manželka (ačkoli neuzavřeli sňatek, je to jeho žena) mu říká polsky Jakube, ale

někdy ho – stejně jako jeho matka – oslovuje Jankeve, po židovsku. Příjmení zůstalo stejné, ale pro mě to vždycky byl Jakub, samozřejmě jakmile už přestal být panem Šapirem.

Pozoroval jsem ho tehdy s nenávisť, i když jsem ještě nevěděl, že zabil mého otce. Věděl jsem jen, že ho kamsi odvezl. Podrobnosti jsem zjistil až později a později jsem si Jakuba Šapira i oblíbil, chtěl jsem se stát Jakubem Šapirem. Možná jsem se jím svým způsobem stal.

Možná už vím. Možná už všechno vím.

O dva dny dřív jsem byl svědkem toho, jak Šapiro vyvádí mého otce Nauma Bernštajna z našeho bytu číslo šest v domě na rohu Nalewek a Františkánské 26, táhne ho za dlouhý plnovous a tiše hudruje.

„Bist alejn šuldik, du šojter ajner, du narišer frajer!“^{*} říká Šapiro, když táhne mého otce za vousy.

Dole za asistence obra Pantaleona Karpiňského a Munji Webera s kryším obličejem, o nichž se rozepíšu později, naložil mého otce do kufru svého buicku a odjel.

Stál jsem v kuchyni, matka špitla, abych se ani nehnul, takže jsem se nehýbal a otec se mezitím schoval do skříně. Okamžitě ho našli a vytáhli, a když jsem viděl, jak ho za vousy vlečou ven, náhle a nekontrolovaně jsem vypustil obsah svého měchýře. Mokrá skvrna se rychle šířila po vlněných kalhotách.

Zastavil se tehdy u mě, aniž uvolnil sevření otcova plnovousu.

„Jen se, hochu, neboj,“ řekl vlídně. Takovou vlídnost jsem nečekal.

Zblízka jsem si všiml vybledlého šedomodrého dvousečného meče a čtyř hebrejských písmen מוּמָוּ, mem, vav, vav

* Můžeš si za to sám, ty pitomče, hlupáku!

a tav, psaných zprava doleva, která měl vytetovaná na pravé ruce. Slovo תוּמָה znamená v hebrejštině smrt.

Vrhl jsem se tehdy na něj, pokoušel jsem se ho udeřit. I dřív jsem se rád bil, s židovskými i křesťanskými hochy jsme sváděli urputné bitvy za pomoci pěstí i kamenů, na náměstí Zbrání, cheder proti chederu, škola proti škole, dokud nás policie nerozehнала. Dělali to všichni.

Šapiro ale nebyl žádný výrostek. Uhnul před mým směšným útokem, obrátil oči v sloup, ani mě neudeřil, jen odstrčil, máma křičela, upadl jsem na podlahu mezi stolem a kredencí, plakal jsem. Celou dobu jsem měl před očima meč a smrt vytetované na hřbetu ruky, která svírala plnovous mého otce.

Tehdy jsem si řekl, že si nikdy nenechám narůst plnovous. Všechno ostatní, co jsem si předsevzal, pak přišlo samo. Rozhodl jsem se, že budu jako on.

Když jsem Šapira sledoval během boxerského zápasu v Divadle novinek, nebylo tetování vidět, zakrývala ho rukavice a pod ní ještě bandáž. Hebrejsky jsem ani dobře neuměl, dodnes mám občas pocit, že hebrejsky dobře neumím, nevím, jestli bych odhadl, co תוּמָה znamená.

Přestože jsem box nejspíš sledoval poprvé v životě, fascinoval mě. Už jako chlapec jsem se rád bil, bít se pro mě znamenalo být jiný, nový Žid, Žid ze světa, který mi otec s matkou zakazovali a který mě přitahoval, i když jsem o něm příliš nevěděl, světa, který se nebál průvanu a čerstvého vzduchu, jichž se tolik děsil melamed z našeho chederu, světa bez pejzů a talitů. Pozorně se proto dívám.

Ačkoli je Šapiro mohutný, dokáže být neuvěřitelně hbitý, na pokrčených nohou poletuje kolem Ziembińského, jako by hledal díru v neprodyšné obraně vyššího boxera, v nízkém postoji, pravá pěst u hrudníku, levá ve stejné výšce před ní.

Nejspíš až po válce začali boxeři držet ruce výš.

Šapiro celou dobu pracuje, jako by byl natažený na klíček, vlevo, vpravo, ojedinělé údery Ziemińskiho na tělo blokuje lokty, před těmi směřujícími na hlavu mrštně a pružně uhýbá, jako by ani nebojoval v těžké váze, ale v bantamové, a celou dobu svému protivníkovi ustupuje, dovoluje mu, aby ho zatlačil na provazy.

Ziemiński má zjevnou převahu, přestože krvácí z roztrženého obočí. Celou dobu útočí, Šapiro se pouze brání, úniky i postojem, jen občas adresuje protivníkovi rychlý úder levačkou.

Vypadá, jako by měl prohrát, a já mu prohru přeju.

Je však naprosto klidný. Uhýbá, uskakuje, naznačuje údery levačkou, baví se. Jako by trénoval s pytle, a ne bojoval v důležitém zápase. Baví se, je uvolněný a ví, že se Ziemiński, jinak zkušený boxer, jeho klidu bojí.

V ringu neexistuje horší protivník než klidný a sebevědomý. Nejhorší grimasa, s jakou může boxer přijít, je úsměv.

Ale mně celou dobu připadá nemožné, že by Žid, který z domu odvedl mého otce, mohl toho štíhlého blondýna s bílo-černo-zeleným znakem Legie Varšava vyšitým na prsou porazit. Vypadá to, že Ziemiński má nad ním nejen fyzickou převahu, má nejen rozložitější ramena a je vyšší, ale je taky doma, patří ke třídě těch, kteří vlastní a spravují tuto zemi.

Klidně mohl být i dělníkem, chudším než už nežijící Naum Bernštajn, ačkoli dnes vím, že vůbec nebyl chudší, ale jako světlovlasý obr se znakem Legie na prsou bude přesto vždy někým víc než židovský boxer v dresu Makabi.

Ani mě tehdy nenapadlo, že by Žid mohl v ringu porazit křesťana, přestože my jsme se na náměstí Zbraní s křesťanskými chlapci prali běžně. Ale to bylo jiné. Mně tenkrát bylo

sedmnáct a znal jsem jediné světy chederu, ješivy, synagogy a našeho domu.

Později jsem poznal všechny ostatní.

Ziemiński zatlačí Šapira až k provazům, polské obecnostvo je přesvědčené, že je s ním amen, pak ale začne židovský boxer najednou couvat, jako by chtěl upadnout na záda, provazy se napínají, na okamžik zadrží váhu jeho těla a pak ho vymrští jako kamínek z gumového praku – Šapiro se v dokonalé rotaci skloní před rozmáchlým pravým hákem Ziemiňského a udeří zdola silným levým zvedákem. Vloží do tohoto úderu, poháněného navíc energií vymrštěných provazů, otočku ramen i boků a vzprímení páteře. Zasáhne Ziemiňského do brady, ten okamžitě zvadne a ztěžka dopadne na zem, jako by Šapiro našel v jeho čelisti tlačítko, přepínač, kterým můžete člověka vypnout, jako se vypíná žárovka.

Šapiro přeskočí ležícího soupeře a zamíří do svého rohu, naopak Ziemiński vůbec neleží klidně, nekontrolovaně se třese jako při epileptickém záchvatu, oči v sloup, nohama a rukama máchá jako podřezávané zvíře.

Publikum křičí, vstává ze sedadel, vášně davu je ještě neřízená, vyplývá z momentu překvapení, ze vzrušení z boje, který netrval ani dvě minuty; o vteřinu později už má nadšení důvod, všichni už vědí, co se stalo, židovští fanoušci vybuchují radostí, jako by právě sami složili k zemi každého Poláka, který na ně kdy krivě pohlédl, zatímco křesťanské publikum bučí, rozezlené, že došlo k narušení přirozeného stavu věcí.

Rozhodčí přiskočí k Ziemiňskému, začíná ho počítat, ale současně mu kontroluje pulz; Šapiro ani jednoho nepoctí pohledem, rozhodčího ani nehybného poraženého soupeře.

Aniž by Šapiro čekal, až rozhodčí vysloví „deset“ a zamává rukama, vyplivne chránič zubů a pokýve na sekundanta v tmavě modrém svetru s polsky psaným nápisem „Makabi“.

Do ringu vběhne lékař a prohmatává lebku stále ještě nehybnému, ale už klidně ležícímu polskému boxerovi.

Jakubův sekundant vytáhne z kapsy tabatěrku, zapálí cigaretu a vloží ji boxerovi mezi rty. Šapiro několikrát potáhne, nakloní se přes provazy, sekundant mu vyndá cigaretu z úst a uhasí ji.

Dnes vím, že žádný jiný boxer by si něco takového tehdy ani dnes nedovolil, ale věděl jsem a viděl, že v tom kouření bez sundání rukavic bylo cosi velkopansky arogantního, a to se mi líbilo, protože jsem nikdy dřív neviděl Žida, který by si mohl takovou velkopanskou aroganci dovolit. Věděl jsem, že takoví Židi existují, ale nepotkával jsem je.

Bylo mi tehdy sedmnáct.

Když mi bylo deset, odjeli jsme s matkou na letní byt do Świdru. Naše věci a otec, který na ně dohlížel, jeli na povozu, matka a já třetí třídou, vlakem podél di linje, Miedzeszyn, Falenica, Michalin a dál do Świdru. Poprvé jsem jel na letní byt, a vlastně vůbec mimo Varšavu. Všechno se mi líbilo, zvláště slunce – jiné než ve městě –, jehož záři jsem si tehdy zamiloval, až tak, že ji miluju i tady, mezi bílými domy, pod úplně jiným nebem, pod žhavým sluncem země izraelské.

Šli jsme s matkou na procházku borovicovým lesem, máma pak rozložila na zem deku a vyndala z košíku namaзанé chleby a lahev limonády s pákovým uzávěrem, zatímco já jsem běhal po lese, ale opatrně, abych se neztratil. Sbíral jsem šišky. Když jsem zvedl hlavu, zjistil jsem, že nade mnou stojí blondatá holčička, starší než já, křestanka, měla modré šaty a copy.

„Dobrý den,“ řekl jsem.

Odfrkla, obrátila oči v sloup, otočila se a odběhla.

Tehdy jsem pochopil, proč odešla. Nechtěla poslouchat žádné „dobrý den“ od malého Židáčka s pejzy.

Později jsem pochopil, že mohla odejít z jakéhokoli jiného důvodu, mohla se mě bát, nemusela nic cítit, a všechno ostatní jsem si zkrátka domyslel.

Ještě později mi došlo, že jsem si všechno ostatní domyslel správně.

Tehdy ve Świdru, když jsem sbíral šišky mezi borovicemi a bylo mi deset, jsem cítil a věděl: nechci, aby se na mě kdokoli takhle díval, ale nevím a netuším, co bych s tím mohl udělat, takže jsem to začal pokládat za neoddelitelnou součást své židovské identity. Takový zkrátka budu, tak to zůstane, tak se mi to zdálo. Nechtěl jsem takový být, nechtěl jsem být Žid, ale nebýt Žid mi přišlo zhruba stejně pravděpodobné jako stát se Tomem Mixem, jehož nemá kovbojská dobrodružství jsme sledovali v tmavých tunelech pojezdých kinematografů, které za mého dětství ještě zajížděly na dvorky našeho světa, naší vlastní Varšavy.

Nebo se to snad ve skutečnosti vůbec nepříhodilo mně a celý příběh mi vyprávěl Šapiro? Naše životy se slévají.

Když jsem ve věku sedmnácti let seděl v sále někdejšího Divadla novinek, pochopil jsem, že to není pravda. Nemusím být tím chlapcem sbírajícím šišky. Žid nemusí být takový Žid, Žid může být jiný Žid, stejně dobrý jako křesťanští pánové.

Viděl jsem, jak ženy, Židovky i křesťanky, hledí na Šapira. Hleděly na něj úplně jiným pohledem, než jakým mě obdařila blondatá holčička v borovicovém lese na letním bytě ve Świdru.

I já sleduju, jak Jakub Šapiro zvedá hlavu, potahuje z cigarety pevně sevřené mezi rty a pak se naklání k sekundan-

tovi, který mu cigaretu z úst poslušně vytáhne. Šapiro vyfoukne velký oblak modrého kouře, který ve světle reflektorů vytváří arabesky jako nějakou abecedu mužské síly, zatímco Šapiro vyklepává ramena, uvolňuje svaly a přibližuje se k rozhodčímu, jako by čekal na verdikt, ačkoli všichni víme, že Ziemiński při počítání nejenže nevstal, ale pořád ještě leží na zemi.

Sekundanti se ho pokoušejí přivést k vědomí, což se jim nakonec podaří. Rozhodčí chytne ruce obou boxerů, tu Šapirovu zvedne vzhůru, Ziemiński sotva stojí na nohou a vše sleduje nepřítomným pohledem, hlasatel oznamuje konec posledního zápasu večera, vítězství boxera klubu Makabi Varšava. Tleskáme. I já tleskám.

Stále ještě omámený Ziemiński podává Šapirovi ruku v rukavici, Šapiro do ní drcne gestem, které v ranním vydání *Varšavského kurýru* polský redaktor Witold Sokoliński, jenž není Šapirovi nakloněn, označí za důkaz nedostatku sportovního ducha, který u židovského boxera nepřekvapuje, a jasně konstatuje, že ruku soupeři nestiskl.

Naopak židovský novinář *Našeho přehledu* napíše, že Šapiro stiskl ruku Ziemińského pohrdavě.

Stále ještě ochromený Andrzej Ziemiński však gesto vůbec nevidí, rozhodčí ho odvádí do rohu a předává sekundantům.

Křesťanské publikum gesto židovského boxera vidí, sálem se rozlehne pískot. V tu chvíli se z první řady zvedne muž nevelkého vzrůstu, otočí se k tribunám a sleduje, prostě se kouká, jako by vyhlížel ty, co pískají. Hvízdot okamžitě ustane, já ale ještě nevím, co je to za člověka.

Hlasatel oznamuje celkové vítězství Legie devět sedm.

Jakuba Šapira celkový výsledek nezajímá, Jakub Šapiro zvítězil, Jakub Šapiro je jako David po vítězství nad Filištíny

a Jebúsejci, Jakub je král a jeho synové, kteří zápas samozřejmě nesledovali, jsou princátka.

Sekundant na něj čeká s další zapálenou cigaretou, Šapiro chvíli pokuřuje a pozoruje diváky vyzývavým a triumfálním pohledem. Pod jeho tíhou umlká poslední bučení, on pak nadzdvihne provazy, protáhne se mezi nimi a obratně seskočí. Nikdo už nepíská. Šapiro dál kouří, přičemž ho jeden ze sekundantů otírá ručníkem a druhý, ten, co mu předtím zapálil cigaretu, mu rozvazuje a sundává rukavice i s bandáží.

Zápasy skončily. V sále se rozlehne hučení, šoupání, publikum se najednou vrací do reality, zvedá se ze sedaček, pomalu míří k východu, zítra musí do práce, box byl a zmizel, vrátil se svět.

V den, kdy jsem to všechno viděl, se ve mně něco změnilo. Jako bych se já sám postavil do ringu a bojoval proti tomu blondatému Goliášovi, jako bych tam já sám byl.

Jako by všechno, co se v mém životě později stalo, mělo začátek v těchto necelých dvou minutách v ringu.

Když sekundanti uvolnili Šapirovi ruce a podali mu župan, zamířil k malému korpulentnímu muži sedícímu v první řadě, tomu, co utišil publikum hvízdající po Jakubově arogantním gestu.

Byl to člověk s impozantně klenutou hlavou zcela prostou vlasů. Tento nedostatek vyrovnávaly dlouhé napomádované kníry zakroucené směrem k očím, velice starovětské, ale ideálně pasující k drahému, staromódnímu a poněkud těsnému obleku z tmavě modrého meltonu.

Na vestě obepínající kulaté břicho se blýskaly zlaté řetízky od hodinek a klíčů, prsty zasunul do kapes vesty a nohu si přehodil přes nohu. Nohy měl krátké a baculaté, vypadalo to, jako by se někdo pokoušel zkřížit prostředníček a ukazo-

váček, sotva dokázal přehodit pravé lýtko přes levé koleno. Kalhoty se mu vykasaly a odhalily pánské podvazky a bílý kousíček těla mezi hedvábnou černou punčochou a okrajem kalhot. Špička černé boty z lakované kůže, zesponu pobité blyštivým kovem, se pohupovala do rytmu, když se muž hlasitě smál, až se celý otrásal. I zdálky, mezi ovacemi publika, jsem slyšel jeho pisklavý chechot.

„Vyřídils ho, Kubo, vyřídil...!“ křičel a tleskal tlustýma rukama.

Tehdy jsem nevěděl, jak se doopravdy jmenuje, ale moc dobře jsem věděl, kdo to je. Od Kercelaku po Tłomackie, od náměstí Zbrani po Mirovskou halu, na Nalewkách, v Husí ulici, Milé i na Lešně všichni věděli, co je ten malý, veselý a hrozivý gój zač.

„Jde Kmotr Kaplica,“ šeptali si, když si na svých křivých nohou zvolna vykračoval po chodníku, s rozepnutým sakem, palci vraženými do kapes a cigaretou zasazenou do špičky z rohoviny. Obvykle v uctivé vzdálenosti za ním kráčet jeho doprovod, rukojeti nagantů a browningů vždycky navrchu, neschovávali je pod vestami, i když kolem procházeli policisté, odvracející zrak.

Tehdy jsem ještě nevěděl, proč se Kmotrovi říkalo Kmotr. Ve skutečnosti se jmenoval Jan Kaplica a kmotrem se stal proto, že každému, kdo zatoužil po jeho přátelství, byl přítelem, ale svého přátelství si cenil vysoko.

Netušil jsem, jak začínal, všichni věděli jen to, že byl členem Polské socialistické strany a ještě za cara pobíhal s pistolí a zajišťoval vyvlastňování pro její Bojovou organizaci. Později prý patřil k oddílu Beków, ale pak už nikdo neví. Co se však ví, je to, že když Kaplicu jednou zatkla policie, zatelefonoval na stanici polský premiér, nebo možná sám prezident, a jeden z inspektorů či komisařů, nebo dokonce

ministr osobně, ho pak vlastním autem odvezl až domů, otevřel mu dveře jako šofér, ukláněl se, a ještě se omlouval.

Nevěděl jsem ani, že Kmotr Kaplica byl tím člověkem, na jehož příkaz Jakub Šapiro zabil mého otce. Nedokázal jsem si vůbec představit, že by někdo takový jako Kmotr Kaplica, opravdový púric, mohl něco tušit o existenci mého otce, skromného úředníka Židovské nemocnice a neúspěšného obchodníka.

Ke škodě mého otce však Kmotr Kaplica o jeho existenci věděl velice dobře.

V den, kdy můj otec zemřel rukou Jakuba Šapira a jeho lidí, seděl Kmotr Kaplica jako každý den už od sedmi ráno u svého stolu v malém bufetu u Sobenského na ulici Lešno 22, vedle evangelické fary.

Nikdo jiný než Kaplica se k tomuto stolu neodvážil posadit. Sobenski, silně asimilovaný Žid, který do synagogy vůbec nechodil, a když už, tak jen do té Velké, kde se kantor odvažoval oslavovat Boha v polštině, chválal do svého podniku každý den už před šestou, aby byly masové taštičky a káva pro Kaplicu připravené a horké. Když si to Kaplica přál, mířil Sobenski do bufetu i o šabatu.

Kaplica se objevil přesně v sedm, na věšák pověsil buřinku, na podzim i svrchník a šálu, v zimě zase kožich, a když si za deště nebo sloty natáhl na polobotky ještě galoše, tak sundal i ty a nechal je pod věšákem.

Jakmile si odložil, srdečně se přivítal s majitelem, posadil se, rozložil *Varšavský kurýr*, při čtení nehlasně pohyboval rty a tlustým prstem přejížděl po textu. Sobenski osobně mu přinesl velkou černou kávu a horké košer taštičky. Do půl osmé nesměl Kaplicu nikdo rušit.

„To je můj čas, jediná půlhodinka z celého dne, která patří jen mně!“ říkával a pečlivě studoval krátké inzeráty a rekla-

my, smál se kresleným vtipům a humorným básničkám na poslední straně.

V půl osmé přišel doktor Radziwiłek, objednal si kávu, vzal do ruky *Náš přehled* a přisedl si ke kulatému stolu, kde společně četli noviny a dlouze se radili. O Radziwiłkovi se zmíním později, bude v tomto příběhu důležitou postavou, ale teď ještě ne. Byl každopádně Kaplicovým nejbližším společníkem a zástupcem.

Obvykle zval Kaplica na sedm třicet i Šapira a dovoloval mu, aby se jako jediný z jeho lidí stal svědkem rozhovorů s Radziwiłkem. Svým způsobem ho tak pasoval na prvního mezi vojáky.

V osm přicházel zbytek Kaplicova gangu a zaplnil maličký bufet. Pili a jedli, klevetili, překřikovali se polsky, židovsky i rusky, podávali hlášení, jak dopadly jejich ranní pochůzky, a předávali Kaplicovi svitky bankovek. Kaplica, aniž vstal od stolu, jim rozdával úkoly na další den a noc.

Den, kdy zemřel můj otec, začal podobně.

Devátého července 1937 bylo ve Varšavě teplo, ale ne hor-ko, dvacet stupňů, celý den se po nebi honily mraky a chvílemi pršelo.

V sedm se Kaplica usadil u Sobenského, vypil svoji kávu a snědl čtyři taštičky plněné mletým skopovým s rozinkami. Sobenski pustil rádio, Kaplica si vyslechl ranní zprávy a pak, když už v rozhlase hráli hudbu z gramofonových desek, prošel v *Kurýru* článek o situaci ve Španělsku.

„Generál Franco už naše totálně vyřídil,“ povzdechl si Kaplica. Sobenski přitakával a nasadil ustaraný výraz, ačkoli mu Španělsko, občanská válka, generál Franco a vůbec všechno kromě finanční situace jeho podniku bylo naprosto ukradené.

Kaplica mávl nad Španělskem rukou a pohroužil se do četby devadesátého devátého pokračování románu *Purpur*

Juliusze Germana, v němž kníže Poniatowski promlouvá ve varšavském divadle. Příběh ho nudil, zaujal ho až poslední odstavec, kde se objevila „mladá, roztomile čiperná dáma“. Povzdechl si, pokynul Sobenskému a ten mu dolil kávu.

Radziwiłek nedorazil, měl práci v Lodži. V sedm třicet přijel svým buickem Šapiro v šedivém dvouřadém obleku a s měkkým kloboukem na hlavě. Přivítal se s Kaplicou a Sobenským, objednal si kávu, načež využil Radziwiłkovy nepřítomnosti, vzal do rukou ještě nečtený *Náš přehled*, protože noviny zmuchlané cizími prsty se mu poněkud hnusily, a posadil se vedle svého šéfa. Noviny zatím neotevřel.

„Včera chytili ty z Grochova,“ prohlásil.

„Vážně?“ Kmotra to příliš nezaujalo.

„Vážně. U té jejich kurvy Hedvy. Strílelo se.“

„No a?“

„Gace policajti dostali. Ostatní se vzdali.“

„Gac, to je ten dezertér z osmého pěchotního?“

„Ten.“

„Dobře jim tak. Ty vidláci z Rembertova a Milostné si mysleli, že budou ve Varšavě machrovat,“ zaradoval se Kaplica.

Šapiro otevřel své noviny a dal se do čtení.

Kmotr ho však okamžitě přerušil: „Co u tebe píšou o tom Joskovi Pędrakovi?“

„Jako vždycky. Doživotí,“ pokrčil boxer rameny.

„Nikdy to není jako vždycky.“

„No, kdyby Baran nebyl Stanisław, ale Šmul, a kdyby se Pędrak jmenoval Jožka, a ne Josik, byla by to nutná sebeobrana, žádná vražda,“ znova pokrčil rameny Šapiro.

Kmotr se na chvíli zamyslel a pak přikývl. Nikdy nehodnotil situaci bez rozmyšlení.

„Máš pravdu. Kdyby to byl Stanisław, a ne Šmul, šlo by o sebeobranu. Takhle je to ale vražda, protože on je Josik.“

Zapálil si cigaretu. Šapiro si všiml, že má na zapalovači nalepený kolek státní sirkárny.

„Kolik za ně chtějí...?“ vyzvídal.

„Zlotý.“

„To jste si zašel jen tak na úřad koupit kolek na zapalovač?“ podivil se Šapiro.

„No samozřejmě. To je občanská povinnost. Vlast si to zaslouží. Ty sis žádný nekoupil?“

„Ne...“

„Až tě seberou za nelegální zapalovač, můžeš si za to sám.“

Oba se rozesmáli a ještě chvíli četli, popíjeli kávu a kouřili. Rádio hrálo valčíky, vysílání končilo až v osm a přestávka pak trvala až do poledne.

„Kubo, poslouchej, na Nalewkách bydlí jeden Žid, Bernštajn, Naum Bernštajn. Víš který?“ zeptal se po chvíli Kaplica a noviny otevřené na straně s krátkými inzeráty odložil stranou.

„Teď už vím, pane Kaplico,“ odpověděl Šapiro a složil i své noviny. Pochopil, že doba odpočinku skončila a je čas dát se do práce.

„No, a ten Žid má pocit, že mi nemusí zaplatit,“ pokračoval Kaplica, aniž zvedl oči od krátkých inzerátů v *Kurýru*.

„Hloupý Židák, jestli má takový pocit.“

„Hloupý,“ přitakal Kaplica, „ale má pravdu. Nezaplatí mi ani groš, protože nemá z čeho. Munja to ověřil. Ten Bernštajn nemá ani vindru. Nic z něj nedostaneme. Ze suchého hadru nic nevyždímáš.“

Šapiro smutně pokýval hlavou, jako by s lítostí souhlasil, že takový příběh nemůže mít šťastný konec.

Netušil jsem, že Naum Bernštajn, skromný úředník Židovské nemocnice, dlužil Kaplicovi peníze. Naum o tom neřekl nejen mně, malému usmrkanci, což bylo jasné, ale

dlouho to neprozradil ani matce. Dlužil, protože už dál nechtěl být skromný úředník a právě se nachomýtl k obchodní příležitosti, prodejně gumového zboží v Husí ulici, kterou si mohl pronajmout. Půjčil si od rodiny peníze na odstupné a obchod převzal. Prodával tam sám, od rána do večera. Dělal všechno možné, aby svůj dluh splatil, téměř nevydělával, i když obchody šly dobře.

A pak se objevil Kaplica, koupil si u Bernštajna gumáky značky PPG, přátelsky s ním poklábosil a pak prohlásil, že do šábesu mu musí zaplatit padesát zlotých. Do nejbližšího šábesu a pak do každého dalšího, dokud bude můj otec obchod vést, protože taková je cena prodejny v Husí ulici, padesát zlotých, které musí zaplatit Kmotrovi každý týden před šábesem.

Před prvním šábesem Naum zaplatil. Před druhým taky. Před třetím už nezaplatil, protože neměl z čeho. Uháněl si to vyžehlit. Šapiro chtěl zdůraznit vážnost situace, takže Bernštajna praštil do obličeje a ten musel se zlomeným nosem slavnostně přísahat, že kvůli zpoždění přinese za týden nejen nových padesát zlotých a těch padesát dlužných, ale i dalších dvacet pět jako trest.

Nepřinesl. Neměl je kde vzít. Vrátil obchod bez odstupného, všichni věděli, v jaké je situaci, takže mu odstupné nikdo platit nehodlal. Schovával se, ve dne nevycházel. Kmotr za ním poslal svého člověka se vzkazem, že úroky ze sto dvaceti pěti zlotých dluhu nabíhají ve výši dvaceti procent týdně.

Vůbec jsem o tom nevěděl. Naum Bernštajn řekl rodině, že je nemocný, lehl si do postele a čekal.

„Lomir antlojfn,“ prosila matka, „lomir antlojfn cum erštn cu majn švester kejn Lodž un špeter kejn Erec Jisroel oder kejn Amerike. Lomir antlojfn, Nuchim, vajl ništ

kejn zach af der velt vet unc kejne fatajdikn fun kas funem puric.“*

Matka byla zbožná Židovka a život ji naučil, že Bůh jen zřídkakdy ochrání zbožné Židy před hněvem gójů.

Otec jen mávl rukou a otočil se ke zdi. Čekal. Neutekl ani do Lodže, ani do Palestiny, ani do Ameriky, ani nikam jinam.

Nakonec přišli. Zaklepali na dveře. Matka otevřela, protože správně usoudila, že tak zachrání aspoň zámky, když manžela už zachránit nemůže.

Odvedli ho. Vrhł jsem se na Šapira, ale ten mě odstrčil.

Později jsem mnohokrát přemýšlel o tom okamžiku, kdy jsem se na Šapira, dvakrát těžšího než já, vrhl, pověsil se na jeho ruku a cosi židovsky křičel. Ale kdo to vlastně křičel?

Šapiro vyvekl otce z bytu za plnovous. Otec se bránil, jako se brání tele vedené na porážku, šel a přitom se bránil, vlečený za svůj dlouhý šedivý vous.

Nikdy si nenechám narůst plnovous, řekl jsem si, když jsem tehdy slyšel matčin nárek a sledoval, jak s sebou hladce oholený Šapiro odvádí plnovous mého otce i otce samého. Mé vousy sotva začínaly rašit, ale ještě téhož dne jsem šel na nákupy. Ukradl jsem matce nějaké peníze. Viděla, že si je беру, ale neměla sílu protestovat, plakala. Já jsem neplakal. Odešel jsem na nákupy. Zbavil jsem se kabátu a košile a za ukradené peníze jsem si pořídil normální oblečení. Spíš hadry, ale aspoň to nebyly židovské hadry. Pak jsem zašel ke křesťanskému holiči. Nechal jsem si ustříhnout pejzy

* Utečeme, (...) utečeme nejdřív k mé sestře do Lodže a pak do Palestiny nebo do Ameriky, utečeme, Naume, protože před hněvem toho púrice nás neochrání žádná lidská ani božská síla.

a požádal jsem o oholení. Holíč se smál, co by prý měl holit, sotva pár chlupů, ale já jsem trval na svém a zaplatil jsem, takže mi na obličej přiložil horký ručník, pak mi potřel tváře pletovou vodou, našlehal holicí pěnu, štětkou ji nanesl, několika pohyby mě oholil a nakonec mi obličej opláchl studenou vodou. Když jsem vyšel ven, spatřil jsem ve výloze jako v zrcadle své nové já, nového lepšího Žida, ostráhaného, normálně oblečeného, bez pejzů.

„Ich vinš dir alc gut, Bernštajn,“ řekl jsem svému odrazu hlasem Jakuba Šapira. „Dajn nesije zol zajn mit mazl!“*

Můj otec ležel v tu chvíli v kufru buicku a jel tím směrem, kam všichni míříme, dokud nedorazíme na místo, pak už nemíříme nikam.

O dva dny později, v neděli 11. srpna večer, po zápase v sále Divadla novinek, zašel Šapiro za Kaplicou a ten ho srdečně objal.

„Zničils toho hajzla, Kubo,“ radoval se. „Nandals to tomu fašistovi!“

Neslyšel jsem jeho slova, ale vím, že právě to řekl.

Lidi se pomalu rozcházel. Kaplica vstal a vydal se spolu se Šapirem do šatny. Když procházeli kolem místa, kde jsem seděl, Šapiro v boxerském županu se zastavil a ukázal hlavou svým směrem.

„To je on,“ řekl Kaplicovi.

„Kdo?“ zeptal se Kaplica, jako by mě neviděl.

„Mladý Bernštajn, Kmotře.“

Kaplica pohlédl na Šapira a dlouze si ho prohlížel.

Pak se obrátil ke mně. Sklopil jsem oči. Kaplica chytil moji čelist buclatým palcem a ukazovákem a zvedl moji hlavu, upřel na mě své malé tmavé oči, neusmíval se.

* Všechno nejlepší, Bernštajne. (...) Šťastnou cestu.

Najednou pustil moji bradu, štípl mě do tváře a široce se rozesmál, jako by se už o mně z toho pohledu všechno dozvěděl. Možná dozvěděl.

„No, pěkný hoch. Škoda ho.“ Nakonec pokrčil rameny a zapomněl na mě.

Odešel, aniž se ohlédl. Šapiro na mě kývl, stejným němým gestem, jaké občas za zády dělávala moje matka, když mi chtěla beze slov naznačit: „Pro vlastní dobro okamžitě udělej, co otec řekl.“

Vstal jsem a šel za nimi.

Byl jsem zvědavý, jestli mě budou lidi sledovat. Předtím jsem byl celý svůj krátký život neviditelný. Takový obyčejný malý hubený Židáček z Nalewek. Jeden z tisíců malých a hubených Židáčků z Nalewek.

Teď se však jakási žena v klobouku naklonila ke svému společníkovi ve světlém obleku, a zatímco mě sledovala, šeptala mu cosi do ucha. Vzpomínám si na její pohled.

Ale možná pozorovala Šapira s Kmotrem, jak jdou, jdou, kráčí, dva púricové v elegantních oblecích, procházejí městem, jako by to byl jejich majetek.

Došli jsme do šatny, kde se kdysi převlékali herci, a teď boxeři. Šapiro mi pohledem ukázal na židli. Posadil jsem se. Kaplica nepřestával mluvit o boxu, rozrušený a šťastný.

„Vidíš, Kubo, viděl jsem ho bojovat s Finnem a trochu jsem se bál, že tě dostane na výdrž, protože ty jsi přece fighter, ale on se skvěle brání, až máš pocit, jako by fungoval na páru nebo elektřinu, nikdy se neunaví, ale tys ho dostal, rozdrtils ho, Kubo!“

„Pár jich mezi diváky bylo,“ poznamenal Šapiro a posadil se.

Adrenalinové vzrušení ustupovalo a on najednou cítil každý sval, kloub i šlachy, jako po každém zápase, v němž se tělo nedá šetřit. Klepaly se mu svaly na stehnech.

„Pár koho?“ nechápal Kaplica.

„Falangistů, bepistů, radikálů, nerozlišuju, kdo je kdo, ale všechno známé fašistické ksichty. Viděl jsem je. Několik jich dokonce přišlo v těch debilních uniformách.“

„To asi nebyli nadšený, náckové!“ radoval se Kmotr. „Výborně!“

Luskl prsty, zavolal a do šatny vrazil zachmuřený hromotluk o hlavu vyšší než Šapiro a o polovinu Kaplici vyšší než Kaplica.

„Pantaleone, přines koňak, v autě mám lahev, bude se slavit,“ nařídil a zároveň vložil desku do přenosného gramofonu.

Hromotluk neodpověděl ani nepřikývl, jen se otočil a odešel. Kaplica zatočil kličkou, nastavil přenosku a z reproduktoru se začaly ozývat první tiché zvuky tanga.

„V autě...? Už jste si toho chryslera vyzvedl?“ zeptal se Šapiro, který se mezitím pokoušel rozmasírovat třesoucí se stehenní svaly.

„No samozřejmě!“ Kaplicu dotaz zjevně potěšil. Zapálil si cigaretu a vložil ji do dlouhé špičky. „Vyzvedl! Hned uvidíš!“

Šapiro ztěžka vstal, svlékl si propocené boxerské tílko, sundal měkké boty i sportovní trenýrky, pod nimiž neměl nic, stál nahý. Nijak se neostýchal. Zastyděl jsem se naopak já, ale ještě víc jsem se bál, takže jsem ani necekl.

Nebyl příliš ochlupený, jen v rozkroku. Obřezaný penis neměl nijak dlouhý, připadal mi dokonce kratší než ten můj, ale zato byl velmi široký.

Boxer si protahoval svaly, záda, ruce a stehna pomalými cviky, pak si nalil do necek horkou vodu, polil se jí, sáhl po mýdle, celý se namydlil, opláchl a pomocí ručníku pečlivě osušil celé tělo. Podíval se do zrcadla, sáhl po holení, koutkem oka se ohlédl po Kaplicovi, který si pohvizdoval do ryt-

mu hudby, a ačkoli neprojevil žádnou netrpělivost, Šapiro štětku a anglické mýdlo zase odložil, aniž se oholil. Postříkal se kolínskou, z věšáku sundal čisté prádlo a bílou košili a za bolestivého sykotu si ji navlékl. Pak si uvázal tmavě modrou kravatu s hnědým geometrickým vzorem a oblékl pěkný šedivý oblek bez vesty. Dokonce i já jsem viděl, že není jen podobně drahý jako ten Kaplicův, ale i moderní, protože kalhoty měly vysoký pas, zapínaly se nad pupkem a nohavice byly velice široké, což se k tak urostlému muži jako Šapiro ideálně hodilo. Sako zeštíhlené v pase mělo široké klopky a poctivě vycpaná ramena, což ještě zdůrazňovalo atletickou, ale zároveň urostlou Šapirovu postavu. Kaplica ve svém starosvětském obleku vedle něj vypadal jako starší pán, provinční úředník, účetní nebo kontrolor vedle skutečného filmového milovníka.

Šapiro si nazul a zavázal elegantní polobotky, otevřel skříň, vyndal z ní náramkové hodinky (značky Glashütte, jak jsem zjistil později), peněženku, zavírací nůž a dva kapesníky, kostkovaný a hedvábný bílý, a všechny tyto předměty postupně umístil tam, kde je běžně nosil: na levé zápěstí, do vnitřní kapsy saka, do ponožky, do kapsy u kalhot a do kapsičky saka, té náprsní, které se říká brustaše, jak jsem se dozvěděl později. Všechno jsem se dozvěděl později. Celý můj život se odehrál až později.

Z vázy na toaletce sebral Šapiro bílý karafiát, z ponožky vytáhl nůž, který tam před chvilkou schoval, otevřel ho, odřízl stonek a květ zasadil do knoflíkové dírky v klopě.

Sáhl po hřebeni a pouzdru s pomádou, natřel si dlouhé vlasy, přičesal a všechno zkontroloval v zrcadle, plný mužské samolibosti, pohledný, silný. Byl vším tím, čím jsem já nebyl.

Ale čím jsem se později do jisté míry stal.

Nebo jsem se možná jenom chtěl stát, celý život jsem chtěl být Šapírem natírajícím si před zrcadlem vlasy pomádou, ale stal jsem se někým úplně jiným.

„Budeš se fintit ještě dlouho?“ optal se Kaplica. Obracel oči v sloup, ale v jeho výrazu nebyla patrná zlost.

„Člověk musí nějak vypadat. Sám to, Kmotře, víte,“ odvětil Šapíro.

Pak si opatrně klekl, aby nedráždil bolavé svaly, sáhl za toaletku se zrcadlem orámovaným žárovkami a vytáhl od tamtud malou plochou pistoli s vyrytými ornamenty a perleťovým zdobením. Nevyndal z rukojeti zásobník, nezajistil zbraň, prostě ji jen schoval do kapsy u kalhot.

Ve zbraních jsem se tehdy vůbec nevyznal, sotva jsem dokázal odlišit pistoli od revolveru. Vycházel jsem z předpokladu, že když se něco podobá zbrani Toma Mixe, musí to být revolver. Později jsem se toho o zbraních dozvěděl hodně, víc než bych chtěl, a dnes vím, že ta plochá pistole byla značky Colt, kapesní model 1903, sedmička s kohoutkem důmyslně schovaným, aby zbraň o nic nezavadila, kdyby ji člověk musel rychle vytáhnout z kapsy. Když jsem později, mnohem později a úplně někde jinde, sám začal nosit zbraň, pořídil jsem si jako první právě sedmičku, kolega z jednotky mi sehnal malého německého walthera. Jednou jsem kvůli té sedmičce málem přišel o život – Arab, kterého jsem třikrát střelil do prsou, byl nadopovaný opiem, a i přes smrtelná zranění běžel dál směrem ke mně s nožem v ruce, řval, plival krev a mně došly náboje; zatímco jsem zápasil se zásobníkem, doběhl ke mně a tím nožem mě bodl, ale ostří se naštěstí svezlo po žebrech a o vteřinu později ho můj velitel střelil z pušky do hlavy.

Když jsem opustil nemocnici, při první příležitosti jsem walthera vyměnil za americkou pětáctýřícítku. Mám ji do-

dnes. Notně ošoupaná od dlouholetého nošení v koženém pouzdru leží v šuplíku mého pracovního stolu, u něhož píšu, tukám do měkkých kláves elektrického psacího stroje s latinskou abecedou, ale bez polské diakritiky – tu musím dopisovat ručně, tužkou, na každé straně strojopisu.

Nad stolem visí na průhledných vlascích krásný plastový model letadla Lockheed L-10 Electra z roku 1936. Rád se na něj dívám. Nevím, jestli jsem ho sestavil já, nebo někdo jiný... Mám radost, že tu je. Ten, kdo ho slepil a pomaloval, ho vyrobil ve verzi se zataženým podvozkem, takže nemůže stát, musí viset.

Čas od času vyhlížím z okna, dívám se dolů, na ulici. Arabský chlapec tlačí malý vozík, na který naskládal řadu nábytku, starého nebo vypadajícího jako starý, hromadu noh z ohýbaného dřeva a proužkovaného čalounění křesel a pohovek.

Projíždějí kolem něj auta: fiaty, peugeoty, subaru a volkswageny, troubí, bez ohledu na národnost. Vedle novinového stánku kouří ortodoxní Žid v černém chalátu cigaretu, na cosi čeká. Prochází kolem něj dívka v zelené uniformě, přes záda má přehozenou černou pušku. Nevím, jestli je pěkná, z takové dálky to nepoznám, a pro brýle se mi jít nechce.

V bytě je naprosté ticho. Okna nepropouštějí žádné zvuky.

Chybí mi její pobíhání po bytě, její hubování, její neustálé výčitky, před nimiž jsem utíkal celý náš zdejší život, před jejím bédováním, před jejím zoufalstvím, před jejím smutkem po těch, kteří zůstali a pak zmizeli – smutkem, který jsem já nezamýšlel prožívat, protože jsem vůči jejich mučednictví a zmizení pocítoval odpor; později, když jsem zestárl, tak jsem ho cítit přestal, začal jsem o jejich oběti přemýšlet jako o protivném známém, kterého ale tolerujete, protože jste si na něj zvykli.

Utíkal jsem od její tvrdošíjné polštiny, už jsem ten jazyk nechtěl poslouchat, takže jsem na ni doma mluvil židovsky a ona mi odpovídala polsky.

Hebrejsky jsme doma nemluvili. Celou dobu jsme vedli stejný spor, ptal jsem se, proč na mě mluví polsky, to ona přece chtěla odjet, nenáviděla Polsko víc než já, a teď mluví dál polsky, tvrdohlavá jako vždycky, jako mezek. Pokrčila rameny a pak jsme se hádali, oba jsme křičeli, v prázdném bytě.

Později jsme na sebe přestali křičet, už se nám nechtělo, nezáleželo nám na tom. Před nedávnem se děti odstěhovaly a já mám pocit, jako by tady ani nikdy nežily, ani děti, ani ona, jako bych celý život strávil v tomhle bytě sám, jen já a duchové.

Arabský chlapec tlačí vozík plný starožitného nábytku.

Podobné chlapce jsem vídával na ulicích, kde jsem vyrostl, chudé židovské syny chudých židovských vozků a nosičů, kteří svoji cestu dospělým životem začínali u vozíku, připravení převézt cokoli, co se na takový vozík vejde, po dlažbě pamatující ještě cara a později, když ji překryli asfaltem, tak po asfaltu směrem k blátivým dvorkům Severní čtvrti, na nuzné dvorky činžáků oblepených vývěsními štíty všemožných krámků, z nichž žádný nestál ani za pětník.

Cítím se mnohem starší, než jsem.

Před padesáti lety jsem bez brýlí sledoval, jak se Šapiro obléká. Seděl jsem mlčky. Kaplica celou dobu mluvil, analyzoval zápas a kouřil jednu cigaretu za druhou. Pantaleon, je muž Kaplica říkal Leoš, přinesl lahev koňaku, nalil do dvou skleniček, Šapiro s Kaplicou je vypili, Pantaleon nepil.

Tenkrát jsem ještě nevěděl, jaký byl Pantaleonův podíl na smutném konci mého otce.

Kaplica do sebe obrátil sklenku koňaku, otřel si ústa vrchem dlaně, vytáhl cigarety a nabídl Šapirovi i Pantaleo-

novi. Z budovy, která byla kdysi Divadlem Wojciecha Bogusławského, jsme vyšli v Hypoteční ulici. Byla noc, jasná a horká, krásně byly vidět hvězdy, protože slabé světlo plynových lamp nemělo šanci je zastínit. Před divadlem stál ten nejkrásnější automobil, jaký jsem kdy viděl.

„Tak co?“ zeptal se zvesela Kaplica a sledoval Šapira.

„No teda, pane Kaplico...“

Limuzína byla obrovská a červená jako hasičský vůz. Lak zářil a měkké aerodynamické linie karoserie vůbec nepřipomínaly auta jezdící ulicemi, po nichž jsem tenkrát, před padesáti lety, chodíval. Zadní kola nebyla skoro vůbec vidět, byla schovaná za blatníky ve tvaru kapky, na červeném laku zářily chromované části a uvnitř seděl Munja Weber s krysím obličejem, který v tu chvíli plnil roli šoféra. Když spatřil Kaplicu, vyskočil z auta a sáhl po klice dveří otevíraných směrem dozadu.

Aby bylo jasné, jak tohle auto v tehdejší Varšavě vypadalo, musíme si uvědomit, že Kmotr s ním nejezdil jen po několika hlavních ulicích pokrytých asfaltem, po Novém světě, Mazovské nebo Marszałkowské, tedy těch částech města, které si dnes chceme pamatovat – Kmotrovým přirozeným prostředím byly dlážděné nebo blátivé ulice a uličky v centru města severně od Jeruzalémských alejí, červený chrysler parkoval před zahnívajícími domy Muranova a činžáky na Woli, kde se ztrouchnivělé dřevěné stropy pod tíhou obyvatel propadaly.

Červený lak zvědavě osahávali otrhanci bez bot, nikoli dámy na dostizích. V chromovaných náraznících se odrážely bahnité kaluže.

„Chrysler, Kubo,“ řekl Kaplica. Slovo „chrysler“ vyslovoval polsky, s „ch“, a mě hned napadlo, že to musí být křesťanské auto. Chrysler jako Christ, Kristus. „Chrysler Imperial.

Úplně nový. Od samotného Lilpopa. Dal jsem za něj dvacet osm tisíc! V celém Polsku nikdo druhý takový nemá! Ani prezident, ani maršál Śmigły, zkurvysyn jeden, nikdo. Nasedit!“

Dvacet osm tisíc zlotých. Můj otec, Naum Bernštajn, vydělával nějakých sto zlotých měsíčně, když měl dobrý měsíc. To dělá tisíc dvě stě za rok. Kmotrův vůz tak měl hodnotu víc než třiadvaceti let práce mého otce. Po městě se povídalo, že varšavský primátor Starzyński vydělává měsíčně tři a půl tisíce. Varšavská chudina vysedávala na chodníku a filozofovala, co by udělala, kdyby měla tři tisíce pět set měsíčně. Takové fantazie se nejčastěji točily kolem pořízení velkého množství jídla, uspořádání velké hostiny pro celou čtvrt; na náměstí by se rozestavily stoly, objednal by se orchestr, sud piva, pár beden vodky, U Rypáka by koupili celé prase a bavili se tři dny, jako na veselce. To by udělali, kdyby měli tři a půl tisíce jako Starzyński. Ovšem ani Starzyński by si Kmotrovo auto nemohl dovolit. Kmotr měl víc.

Kmotr občas takové slavnosti na náměstích pořádal, všichni jsme seděli u provizorních stolů z prken na kozách, ostří hoši dávali pozor, aby nikdo nevyváděl, peklo se prase a košer telecí, pila se vodka, orchestr vyhrával socialistické písně a v okolních průjezdech chlapci osahávali děvčata. Lidi provolávali „Ať žije Kaplica!“, zvlášť ochotně a hlasitě křičeli ti, pro které byla Kmotrova štědlost jedinou šancí, jak si na chvíli vydechnout a pobavit se v jinak smutném dělnickém či lumpenproletářském životě nuzáků a ubožáků.

Nastoupili jsme do chrysleru. Předtím už jsem autem párkrát jel, ale nikdy takovým. Interiér byl prostorný jako v tramvaji, pokrytý světlou kůží. Kaplica se Šapiрем se posadili dozadu, mě Munja, který měl teď na hlavě opravdickou

šoféřskou čepici se štítkem, usadil na sklopnou sedačku zády ke směru jízdy. Kaplica vyprávěl o autě, hovořil o osmiválcovém motoru, automatické spojce a rychloběhu. Ničemu z toho jsem samozřejmě nerozuměl; pochopil jsem jen, že jsem se ocitl v jiném světě. Úplně jiném světě.

„A tady, podívej, mám diktafon!“ rozplýval se Kmotr.

I toto slovo říkal polsky, což mi samozřejmě nijak nevadilo, protože jsem tehdy neuměl ani francouzsky, ani anglicky, jen polsky, židovsky a trochu hebrejsky.

„Jedeme!“ zařval Kaplica a vrátil se k předvádění diktafonu.

Z bedýnky mezi sedadly vytáhl trubičku s černým bakelitovým trychtýřem na konci. Munja nastartoval motor, aniž vystoupil, solenoidový motorek rozpohyboval hlavní motor, cuklo to, motor blafl, zavrčel a naskočil, osm lehkých hliníkových pístů zatočilo velkým válcem.

„Tak si, Kubo, představ, že sem mluvím, a všechno, co řeknu, se tam uvnitř zaznamenává na voskový válec. Já to pak můžu dát písarce, která si to poslechne a přepíše.“

Řidič přibrzdil a před budovou vězení na Daniłowiczowské odbočil vpravo.

Šapiro vzal do ruky trychtýř, Kaplica zmáčkl kovové tlačítko na dřevěné bedýnce diktafonu a přeplnul ho z pozice LISTEN na DICTATE.

„Teď mluv!“ nařídil. Pak sáhl do postranní kapsy saka a vyndal krabičku s pomádou na knír.

„Co mám říkat?“ zalekl se Šapiro.

„Co chceš. Pamatuj si ale, že to zůstane zaznamenané,“ smál se Kaplica.

Otevřel krabičku, prstem seškrábl trochu pomády, roztřel ji mezi palci, prostředníčky a ukazováčky obou rukou

a nakroutil si starosvětské kníry, nejdřív levou rukou na pravé straně a pak pravou na levé. V autě zavonělo santalové dřevo, byla to krásná vůně, orientální a silná.

„Nikdy mě nikdo nenahrával,“ pronesl Šapiro do mikrofonu. Na okamžik zaváhal, ale pak pokračoval: „Nikdy mě nikdo nenahrával, ale teď můžu mluvit a budu na tomto přístroji nahráný. Jmenuju se Jakub Šapiro, jsem varšavský boxer, je mi třicet sedm, narodil jsem se 12. května 1900 ve Varšavě a žiju tady celý dlouhý život. Moje matka se jmenovala Dora, otec se jmenoval Jankev a já jsem jméno zdědil po něm, ačkoli mám radši jeho polskou verzi, Jakub. Právě jsem porazil boxera Legie Andrzeje Ziemińskiego, známého fašistu z Falangy, po zápase mě bolí celé tělo, ale to on ležel na podlaze a cukal sebou jako podříznuté tele.“

Říkal to rádoby v žertu, usmíval se, ale mluvil soustředěně, jako by na tom, co do černého bakelitového trychtýře diktafonu řekne, záleželo. Celé jsem to sledoval mlčky.

„Od patnácti jsem bojoval v barvách klubu Makabi Varšava, i když radši trénuju v hale Hvězdy. Byl to můj poslední boxerský zápas. Víckrát do ringu nevstoupím. Člověk musí vědět, kdy je čas uvolnit místo mladším. Pracuju pro pana Kaplicu. Teď právě projíždíme v jeho krásném novém autě Varšavou, zrovna jsme minuli vězení na Daniłowiczowské, snad se v něm nikdy neocitneme. V autě je se mnou pan Kaplica, řídí Munja, já jsem...“

Kaplicův vůz odbočil vlevo, směrem k Divadelnímu náměstí. Kaplica se podíval na mě. Sklopil jsem oči, stydl jsem se. Hodně jsem se tehdy stydl. I dnes se stydím, když na ten stud pomyslím. Oči už ale neklopím.

„Tak ještě mladý Bernštajn.“

Šapiro mi podal trychtýř přístroje nahrávajícího hlas.

„Teď ty. Mluv,“ řekl.

Držel jsem trychtýř v ruce jako idiot, netušil jsem, co bych měl říct ani co bych mohl říct, co se čeká, že řeknu.

Hledal jsem slova, zoufale jsem je hledal, ale nakonec jsem se chytil toho, co řekl Šapiro.

„Nikdy mě nikdo nenahrával. Můj hlas,“ špitl jsem.

„Nahlas!“ zařval Šapiro, až jsem nadskočil.

Kaplica mě ignoroval, otevřel popelník, ve kterém však žádný popel nebyl. Vyndal z něj malou papírovou ruličku, opatrně ji rozbalil a vdechl trochu bílého prášku.

„Nikdy mě nikdo nenahrával,“ zopakoval jsem. „Můj hlas. Jmenuju se Mojžíš Bernštajn, jsem syn Nauma Bernštajna, zbožného Žida, bydlím na adrese Nalewki dvacet šest, byt číslo šest.“

Když Kaplica zaslechl jméno mého otce, usmál se pod vousy, zatímco Šapiro udělal podivnou grimasu naznačující odpor. Já jsem pořád ještě nic netušil, netušil jsem, co se s otcem stalo, a netušil jsem to ještě několik dní, až pak jsem se všechno dozvěděl.

Ale tehdy jsem nic netušil.

Nebo si to jen špatně pamatuju? Možná jsem na diktafon nic nenahrával.

„Kam jedeme, pane?“ zeptal se řidič.

Kaplica se tázavě podíval na Šapira. Ten pokrčil rameny.

„Tak k Rivce,“ rozhodl Kaplica.

„Nejdřív bych si něco potřeboval vyřídit v Metropoli,“ řekl náhle Šapiro, jako by si právě na něco vzpomněl. „Bude to jen chvilka, bum-bác a hotovo.“

„Tak jeď nejdřív na Tłomackie a pak za Rivkou. Pan boxer to tu řídí,“ rozkázal Kaplica a sebral mi mikrofon. Leda že bych ho vůbec nedržel v ruce, to by mi ho nebral.

Řidič se nadvakrát otočil a zamířili jsme po Bielańské nahu, projeli jsme kolem budovy Polské banky a židovského